

Андрєєва І. В.

студентка 5-го курсу факультету адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗБИРАННЯ ДОКАЗІВ АДВОКАТОМ В СУЧАСНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Українське кримінальне судочинство, здійснюване на основі змагальності та рівноправності сторін, створює досить сприятливі умови для досягнення істини і винесення справедливого, законного та обґрунтованого підсумкового рішення. Принцип рівноправності, закріплений у кримінальному процесуальному законодавстві, повинен реалізуватись вже з досудового провадження, коли збирається основний обсяг доказів. До суду сторони повинні прийти вже з рівноцінними як обвинувачувальними, так і виправдувальними доказами. Тільки при дотриманні цієї умови можливе забезпечення норми, коли кожна сторона користується однаковим об'ємом процесуальних прав для здійснення своїх функцій і жодна не має перед судом переваг у доведенні переконливості своєї позиції, заяв та задоволенні клопотань, поданні скарг, доказів.

За чинним законодавством сторона обвинувачення на досудовій стадії провадження має потужний арсенал засобів зі збирання доказів, але можливості сторони захисту у здійсненні доказування суттєво покращено. В результаті цього роль захисника в суді вже не зводиться лише до того, щоб виявити недоліки роботи слідчого. Що стосується права на збирання стороною захисту доказів, то у КПК передбачається розширений обсяг прав. Сторона захисту, потерпілий здійснюють збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових та фізичних осіб речей, до- кументів, відомостей, висновків експертів, укладення ревізій, актів переві- рок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних та допустимих до- казів. Ініціювання стороною захисту, потерпілим проведення слідчих (роз- шукових) дій здійснюється шляхом подання слідчому, прокурору відповідних клопотань.

Право на збирання доказів врегульовано законом, що є важливим і га- рантує реалізацію закріплених прав адвокатів-захисників та представників у кримінальному провадженні. Закон передбачає, що крім права на адвокат- ський запит адвокат має право збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази, в установленому законом порядку запитувати, отри- мувати і вилучати речі, документи, їх копії, знайомитися з ними і опитувати осіб за їх згодою (п. 7 ч. 1 ст. 20). Нормативно-правова база закріплює поло- ження про те, що «орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, керівники підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше п'яти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відпо- відну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом, та копії документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом (ст. 24). Тим самим закон зміцнює систему гарантії здійснення адвокатської ді- яльності. Більше того, українське законодавство визначає адміністративну відповідальність за порушення цієї норми.

Напевно, тільки адвокатський запит став реальним інструментом

для здійснення адвокатом права на збирання доказів. Для того щоб адвокат у повному обсязі зміг виконати свої завдання, він повинен володіти достатньою доказовою базою для виправдання підзахисного. Цього можна досягти, зокрема, шляхом ще більшого розширення прав адвоката-захисника на стадії досудового розслідування. Отже, питання про діяльність адвоката-захисника зі збирання доказів на стадії досудового розслідування залишається завжди актуальним.

Захисник має одне завдання — отримання максимальної інформації для виправдання свого підзахисного і для забезпечення реального змагання в суді. Правознавці вибірково розглядають окремі форми участі адвоката у збиранні доказів (участь у провадженні слідчих (розшукових) дій, заява клопотань, спрямованих на збирання доказів, подання доказів). Тим часом ці форми участі захисника у збиранні доказів тісно пов'язані між собою, адже від реалізації однієї залежить можливість здійснення іншої. В результаті участі в слідчих (розшукових) діях отримується інформація, на основі якої можливі заяви відповідних клопотань, спрямованих на збирання доказів. В свою чергу подання доказів можливе лише за наявності чіткого механізму реалізації права на заяву клопотань і т. д. Наразі не розроблено методи самостійної діяльності адвоката стосовно збирання доказів. Крім того, така діяльність

захисника виявляється малоефективною без допомоги відповідних допоміжних служб з пошуку необхідних джерел інформації (слідчому таку допомогу надають оперативні підрозділи).

В контексті розробки перспектив розвитку правового інструментарію адвоката-захисника або представника при збиранні доказів, можна сформулювати наступні тези пропозиції.

Оскільки права адвоката у збиранні доказів на стадії досудового розслідування за чинним кримінальним процесуальним законодавством досить обмежені, в результаті чого досягнення реальної змагальності в суді стає мало можливим, необхідно змінювати таку ситуацію шляхом надання адвокату-захиснику більш широких законодавчих ініціатив стосовно збирання доказів у досудовому провадженні і забезпечення гарантій їх реалізації. Доцільно розширити можливості адвоката зі вдосконалення існуючих форм його участі в збиранні доказів, в результаті чого б самостійна діяльність захисника, яка спрямована на отримання доказової інформації, включала б дві основні частини: не тільки виявлення, а і закріплення отриманих ним відомостей.

Суттєву допомогу адвокату-захиснику в пошуках необхідної для захисту інформації, а також її джерел могли б надати приватні детективи. Проте співпраця захисника і приватного детектива буде ефективною і доцільною тільки при дотриманні певних умов. Такими умовами повинні стати: надання державою коштів, необхідних для розшуку виправдувальних доказів приватними детективами, якщо підозрювані або обвинувачені не в змозі оплатити їх послуги; встановлення відповідальності приватних детективів за фальсифікацію доказів; розширення можливостей приватних детективів по збирання необхідних відомостей і зняття деяких обмежень їхньої діяльності.

У кримінальному процесуальному законі необхідно передбачити вичерпний перелік способів отримання захисником доказів необхідних для здійснення ефективного захисту. В цей перелік необхідно включити наступні дії: опитування громадян, визначення особистості, огляд, експеримент, звернення до експертних установ за наданням інформації, запитів, довідок, характеристик та інших документів різних підприємств, установ і організацій.

Отримана самостійно захисником інформація не може бути доказом,

ввести її в процес в якості доказів адвокат-захисник повинен шляхом подання слідчому, прокурору або суду відповідних предметів і документів. Виходячи з вищевикладеного, необхідна більш розширена регламентація порядку цієї процесуальної дії. У КПК необхідно встановити обов'язок слідчого, прокурора долучати подані адвокатом-захисником предмети і документи у всіх випадках без винятку, а вже оцінювати представлені об'єкти з точки зору їх належності, достовірності та допустимості має суд.